

ՄԱՐՏԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարեկանը 6 ռուբլի
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисть. Редакция «Мшах»
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ է Լ Ե Ֆ Օ Ն № 253.

Խմբագրությունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիցուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

Տ է Լ Ե Ֆ Օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿԱՎՈՒՄ Ե

ՄԱՐՏԻ

(25-րդ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1897 ԹԻՍՎԱՆԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարեկանը 6 ռուբլի

Հասցեն. ТИФЛИСТЬ, Редакция «МШАХ». ԱՐՄԱՏԱՆԻՑԻՑ՝ TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ԲՈՎԱՆՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Փաստերը մնում են.—Ներքին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.
Իշխան ձաւձաւաձէի գործունէութիւնից. Գաղ-
թականները Լեւոնի գաւառում. Նամակ Բա-
ղամի. Նամակ Կարսից. Նամակ Զանգեզուրից.
Ներքին լուրեր.—ԱՐՄԱՏԱՆԻՑ՝ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վեր-
ջին տեղեկութիւններ. Նամակ Պարսկաստանից.
Արտաքին լուրեր.—ՀԱՅԿԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅ.—
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Արե-
ւելք:

ՓԱՍՏԵՐԸ ՄՆՈՒՄ ԵՆ

Այժմ, երբ ծրում և ծաղկում են այն-
պիսի անխելձ հրապարակածներ, որոնց
կուրացրել և խրացրել է նեղ ազգայնական
գաղափարը և որոնք այդ պատճառով ա-
ռանձին հաճոյք և իրանց միայն հասկա-
նալի օգուտ են զանում ազգերի և ժողո-
վուրդների փոխադարձ ատելութիւնը և
թշամութիւնը գրգռելու մէջ, մեզ բաւա-
կանութիւն են պատճառում հրապարակ
հանել այնպիսի փաստեր, որոնք ապացու-
ցանում են թէ ողբան դատապարտելի և

մասնակցութիւն են այդ ինքնակոչ հայրենասէր-
ների յուզայական ոգեւորութիւնը.—Ողբան
և զօրեղ ու բարձրակոչ լինի այդ տարօ-
րինակ, մեր դարին ու ժամանակին ան-
պատուութիւն բերող վայնասունը, կենսի
մէջ լոյս են գալիս փաստեր, որոնք ցոյց
են տալիս թէ միշտ բարձր, միշտ վեհ կը
մնայ ազգերի եղբայրացեալութեան, համե-
րաշխութեան գաղափարը, որ մեր խորին
համոզմունքով միայն և միմիայն կարող է
զարգացանք բարձր աստիճանին հասցնել
մի ընդհանուր հայրենիք, ուր այլացել
ազգեր կոչված են խաղաղ կուտուրական
կենսի փայլուն:

Այդ իրաւունակ և օրինակելի փա-
ստեր, առ երկու խոշոր նուիրաբերութիւն-
ներն են, որոնք տեղի ունեցան Եւրոպայի
ընդհանուր թերակական հայերից պ. Թամիւրեան
իւր հայրը ջրանցք է շինում, որի համար
պիտի ծախսվի առնուազն 60—70 հազար
ռուբլի, մի գումար: Իսկ ժամհարեան եղ-
բայրները, ինչպէս հայրդեղինք անցեալ-
ները, նուիրեցին նոյն քաղաքին 100

հազար ռուբլի և իրանց ահագին տունը,
քաղաքային հիւանդանոց բաց անելու հա-
մար: Արժէ քիչ կանգ առնել այդ երկու
բարեգործութիւնների հասարակական նշա-
նակութեան վրա: Նուիրատուները բարե-
գործութիւն են անում ոչ թէ մի դասա-
կարգի, ոչ թէ համայնական մի մասնաւոր
ընտանի կամ կրօնական հաստատութեան,
այլ մի ամբողջ քաղաքի համար, ուր ապրում
են թէ հայեր, թէ ռուսներ և թէ մեծ
քանակութեամբ թուրքեր, հեռաւարտ մէջ
տեղ կը կայ ոչ կրօնական, ոչ էլ ազգայ-
նական խտրութիւն: Եթէ մենք յիշենք թէ
ինչ խիստ թշնամական յարաբերութիւն
կար մի քանի տասնեակ տարի առաջ նոյն
Եւրոպայի երկրները թուրքերի մէջ, յարա-
բերութիւն, որ բոլորում էր դարաւոր կրօ-
նական և ցեղական կատաղի ատելութիւ-
նից և այնուհետեւ աչքի առաջ բերենք, որ
մի հայ առաւ ու մաքուր ջուր է բերում,
մի ուրիշը հիւանդանոց է բաց անում այդ
երկու երբեմն միմեանց խիստ հակառակ,
իսկ այժմ կուտուրական պահանջների
զրգմամբ միմեանց բարի գրացի դառած
ազգերի համար, այն ժամանակ մենք կը
հասկանանք, որ մեր ընդհանուր բարեկե-
ցութեան շէնքը միայն այսպիսի նիւթերից
կարող է շինվել:

Ենթե մեր ազգային պահատութիւնների
առաջ աչք խփողներից չենք և մեր մտրա-
կը միշտ անողորմ է եղել մեր ազգի վա-
տութիւնները հարուածելու համար: Բայց
ուր որ կայ արդարութեան հարց, մենք
կը կրկնենք, թէ և ատելով ամեն մի թշու-
ազգաբարեութիւն, նեղ շփոխական օգի,
որ հայը իբրեւ կուտուրական ընդունակ
ազգ միշտ ժամանակի ոգին և առաջադի-
մութեան ճշմարիտ պայմանները կը բերի

և կը գործադրի իր երկրում, եթէ մի-
այն անդադար նա ձգտէ դէպի կըր-
թութիւն, դէպի զիտութիւն: Անդադար
կրկնում են, որ հայի ձեռքումն է հարա-
տուութիւնը: Մենք կարող ենք վիճել այդ
առարկութեան դէմ, և մեզ կօգնէ նոյն
իսկ այն հանգամանքը, որ Անդրկովկա-
սում հողային հարստութիւնները ուրիշ
ազգերին են պատկանում: Բայց հէնց ըն-
դունելով էլ այդ առարկութիւնը, կասեմք
որ խնդիրը հարստութեան մէջ չէ, այլ
այն հանգամանքի մէջ, որ հայը ամենից
հեշտ և շուտ է իւրացնում ժամանակա-
կից գաղափարները: Մեր բերած երկու
փաստերը ապացոյց են, որ հայը հասկա-
նում է համերաշխութեան, եղբայրացեալ-
ութեան գաղափարը և իր օրինակով նա
նոյնը կը հասկանայ իր օրինակով: Դա
ժամանակը հետզհետէ կը նպաստէ այդ
հանրամարդկային, ցանկալի գաղափարնե-
րի արժարժման: Եւ ահա այդ է պատճա-
ռը, որ մենք բաւ չենք գտնում դատա-
պարտելու այն հրապարակական զրպար-
տիչներին, որոնք այնպիսի եռանդով թըշ-
նամութիւն, ատելութիւն, ստոր կը բեր-
են տարածում ազգերի մէջ...

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՇԽԱՆ ՃԱՎԱՎԱՋԵԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՆԻՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Նոր վախճանված իշխան ձաւձաւաձէ ամենա-
գեղեցիկ յիշատակներ ունի թողած Եւրոպայի
ընդհանուր թերակական հայերի թաղը:—Բառի
բուն նշանակութեամբ ազգաբնակչութիւնը ապ-

1875—1876 թվականներին Եւրոպայի աստի-
ղաբացած էին գործութիւնները, որոնց զօհ էր
գտնում զխաղաղապէս հայերի թաղը:—Բառի
բուն նշանակութեամբ ազգաբնակչութիւնը ապ-

որ ամբողջ Եւրոպայում տիրապետում է նոյն
իսկ իրաց վիճակի անհրաժեշտութիւնն է, որով-
հետեւ որ կողմ դարձուի, խնդիրը կարողանա
վճարական է, այսինքն:

Կամ Թիւրքիայի կործանումը ընդհանուր մի
տապալումով կամ կայսրութեան վերանորո-
գումը իսլամը նոր գաղափարի հետ հաշտեցնե-
լով:

Եթէ Եւրոպայի ուղում է կործանման չարա-
շուք վախճանը փոխանցել, ճանապարհը լայն-
արձակ բաց է, թող չարունակէ միայն իր արդի
քաղաքագիտութիւնը, բայց եթէ բարենորոգել
կուզէ, պէտք է այդ միջոցը փնտռել վերայի-
շեալ անհրաժեշտ և ամենակարեւոր հաշտութեան
մէջ, և որուն միմիայն տեղական յառաջագէտ
կուտուրականները կարող են իրագործել:

Ահաւասիկ այս ուղղութեան մէջ մինչ ցարկ
անստուգ մնացած զիւլումալային կաշկովի
ստեղծել Եւրոպայի արժանի դիրք ունեցող մի
տէրութիւն:

Կարելի է տարօրինակ թվի սա վերջին եզ-
րակացութիւն, բայց քառասուն տարուայ բա-
ցառական ուսումնասիրութեանց և փորձառու-
թեանց արդիւնք է: Յենցով ուրեմն մի խորին
համոզման վրա, կը վերաջնկմ մի քանի խօս-
քով:

Արեւելքում իսլամը նոր սկզբունքների հետ
հաշտեցնելու գաղափարին մէջ քաղաքեալ մի
հնար կայ, մի բառնալիք մեքենայ, մի լծակ, որ
Արեւան և Աֆրիկէն կարող է չարթել: Եթէ մեծ
պետութիւնները կարողանային տեսնել այդ
հրաշագործ լծակը և զայն գործածելու ճարպի-
կութիւնը ունենային, առանց ցնցումի Արեւելքը
կերպարանափոխ կանէին և իրանց ձեռքում կը
բռնէին մի նոր աշխարհի ճակատագիրը:

Պրէնս Մալքում խան

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐԵՒԵԼՔ

III

Սահմանադրութեան խախտումից ի վեր դա-
ղափարները քաղ արին: Երիտասարդ Թիւրքերն
նոյնը չէ, ինչ որ էր քան տարի առաջ: Այս
բողոքը այժմ մի ընդհանուր նշանակութեամբ
ընդգրկում են Արեւելքի բոլոր առաջագէտ կու-
տուրականները:

Թիւրքերից, Զնդկանտանում, Պարսկաստա-
նում, և մինչև անգամ Աֆրիկայում մնոր դաղափար-
ները խոր արմատներ թողուցին: Արեւական ոգին,
մօտիմիկան հաւատքը, թիւրքի զօրութիւնը, և
արեւմտեան ազատամտութիւնը ծնունդ տուին
դարմանալի զուգադիպութեանց: Պէտք չէր դա-
տել այս շարժումները մամուլ թալ արձագանք-
ներով:

Ինչ որ ստուգ է, այն է որ իսլամի ոգին ա-
մենուրեք մի դարձման անդիմադրելի պահան-
ջից հարեալ է: Այստեղ անկարելի է անուններ
նշանակել և զոյգութիւն ունեցող կաղմակերպու-
թեանց մանրամասնութիւնների մէջ մտնել: Բայց
զիւրքին է հասկանալ, որ այժմեայ մեր արաբըն-
թաց հաղորդակցութիւնների ժամանակում, այս
մեծ թօթախառնութիւնի մէջ, որոնք ընդհանուր աչ-
խարճը հիմքից չարժեցին, այսօրան ցեղերի մը-
տուրական ոյժերը ունեցան բնականաբար ի-
րանց դարձումը և իրանց մասնաւոր ցոյցերը:
Բացի քրիստոնեայ ցեղերի շարժումներից, հա-
մարեալ բոլոր մասիւմ ժողովուրդների մէջ, պաշ-
տօնական բարձր չընդունելու, ինչպէս նաեւ
իւլէմաների զատակարարում, մատուցական գոր-
ծունէութիւնը այնպիսի ձևեր և ձայներ ստա-
ցան, որոնք իրանց սրտմտութեան մէջ նախորդ-
ներ չունէին: Աշտարաւը ձայնը ամենուրեք իր

առաքեալները և մարտիրոսները գտան: Եւ որ-
պէս զի փրկափար կարելի լինի կազմել սոյն
չարժման կարեւորութեան մասին, բաւական է
նկատել որ, չը նայելով ամենամագիթ հալա-
ծանայ, նոյն շարժումն է, որ բարձրբերում աւե-
լի երկրէլ է ազդում, քան քրիստոնէութեան բո-
լոր պատկարաւական նաւերը և զէնքերը:

Այս յառաջադիմական կուտուրականները, ի
հարկէ, կարողութեան պիտի հասնի, թէպէտ ու-
շացաւ, բայց ոչ թէ միայն ներքին հալածանք-
ների պատճառաւ, այլ մասնաւոր զիւլումալային
կան Եւրոպայի անտարբերութեան կամ լաւ
ևս թշնամութեան պատճառաւ: Այս կուտուրակ-
անները կարծում էր, որ արժանի է ազատամիտ
Եւրոպայի համակրութեան. այս համակրութիւնը
ոչնչացաւ անխիղճ և անկանխատես մի զիւլ-
մալայական ոգիով, որ սերտ կապ ունի մի լոկ
նրկական վարժութեան հետ:

Բայց եւ այնպէս Եւրոպայն այնքան միջոցներ
և պատճառներ ունի որ պաշտպանելու մի կու-
տուրական, որ այնքան պատրաստված էր հաս-
կանալու միայն ցանկացող էր իր լուսաւո-
րութիւններից օգուտ քաղելու:

Եւթ պետութիւնները պաշտպանում են—Իւ-
րաքանչիւրը մասնաւորապէս բողոքականներին,
կաթոլիկներին, ուղղափառներին: Այս առանձին
և անմտացի պաշտպանութիւնը միայն ծառայե-
նած անբաւար պաշտպանեալների դէմ կատա-
ղեցնելու: Փոխանակ աղետներ ուղղութեանց
մէջ անօգուտ տեղը աղին: Զանքերը վստանելու,
միթէ անել ինչօք, աւելի մարդասիրական չէր
լինել այդ զանքերը կենտրոնաւորել մի հաւաքա-
կան, մի փեղեղական կուտուրական մէջ, որ
կը բովանդակէ բոլոր ժողովուրդները իրանց ա-
մենամօտաշահելով հանդերձ:

Երիտասարդ Թիւրքերն կամ լաւ եւ բոլոր յա-
ռաջագէտների ազատամիտ միութիւնը միակ կա-
րելի կապն է կուտուրական տարբեր տարբերի

մէջ: Սա միակ հող է, ուր Եւրոպայի աղբեղու-
թիւնը կարող կը լինի յայտնվել ուժեղ և բեղմ-
նաւոր պայմաններով:

Այժմ որոշակի սահմանեմ եղբայրացութիւն-
ներս:

Բացարձակ անկարելիութիւն է մի քրիս-
տոնեայ ոյժով իսլամը բարենորոգել:

Բացառապէս նպատաւոր տրամադրութիւն
պէտք է իսլամի համար, որպէս զի ինքը իր ոյ-
ժովը լարենորոգումը զուլու հանէ:

Գալով Եւրոպայի զիւլումալայական իրագոր-
ծութեան, այսպէս ենք հասկանում:

Հանգիստ թողնուլ տիրապետող միապետու-
թիւնը, և բոլոր օրինաւոր միջոցներով պաշտ-
պանել յառաջագէտ կուտուրականները, նրան ա-
րագնդից մղել դէպի կարողութիւն, և հրա-
տարակել տալ ժամանակի պահանջներին պատ-
շաճ մի սահմանադրութիւն:

—Ինչպէս պէտք է լինի այս նոր սահմա-
նադրութեան սկզբունքները:

Կայսրութեան միութիւնը: Հանգիստաւորապէս
ճանաչել իսլամի յաւիտեական հիմնարկներից
մէջ պարունակող յառաջադիմութեան հիմնական
սկզբունքները: Խղճի ազատութիւն: Բոլոր քաղա-
քացիների հաւասարութիւն օրէնքի առաջ: Ան-
հատական ազատութիւն: Ընդհանրաբարու-
թիւն: Ընդունել բոլոր քաղաքացիներին հասա-
րակաց պաշտօններում: Յիմանների խիստ բըն-
նութիւն: Անկախ մի արդարութեան կազմակեր-
պութիւն: Մամուլ ազատութիւն օրինաւոր սահ-
մաններով:

—Իսկ երաշխաւորութիւնները ուր պէտք է
լինեն:

Բոլոր տեղական մտաւորական ոյժերի դու-
ծակցութեամբ, և իւրաքանչիւր տէրութեան բա-
րոյթական և առանձին հատատութեամբ, կա-
րելի եղածին չափ ամենաիրական ձևի և պայ-
մանների ներքեւ:

Բայց այն ամենաիրական երաշխաւորութիւնը,

այլ մի փառքով աղայի ձեռքով ուղարկում է պատի զինամարտի կողմնակիցին և նրան և երկու պատի օրով իսկ փառք ոչ չկար սպասելուց յետոյ պատի զինամարտի միջոց չունենալով մարդկանց իր մաս պահելու, կրկին մարդ է դուրս եկել ամենաբարձր մաս, որ զայն և մարդկանց տանել: Այդ փառքով ձեռքով զինամարտի հետագայում է յայտնում զառաարկություն ի տնօրէնութիւնս Հեռագիրը ուղարկելուց շատ յետոյ թուրքերը գալիս են և իմանալով եղբայրութիւնը, խնդրում են հեռագիրը յետ բերել տալ, նոյն իսկ վարձատրութիւն էլ են առաջարկում բերողին, բայց արդէն ոչ էր: Այս անգամ միայն վերցնում են մարդկանց: Սակայն հայերը վախենալով թուրքերի վրէժին՝ գրութիւնք՝ Մեղրի են ապաւինում: Այդ կերպ կողմնակիցներին հովանաւորելը տանուտէրի, այսինքն պոլիցիայի ներկայացուցչի կողմից՝ ամեն փոքր վերջնական է: Սա երկրորդ դէպքն է, որ քան ձեռք տեղի է ունեցել Ալիշարի՝ Մեղրի ճանապարհին: Անհրաժեշտ է որ ջանքեր դուրս պոլիցիայի հարկաւոր ուղարկութիւն դարձնէ այս և սրա նման դէպքերի վրա, մանաւանդ որ դրանք չեն, եղակի չեն:

2-ցի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այսօր, հինգշաբթի, մարտի 13-ին, երեկոյան ժամը 5-ին, Կոմիտասի կառավարչապետ զենեւաւորադիւանտ իշխան Գօլցիցին կը մտնի մեր քաղաքը: Նոր կառավարչապետը ուղղակի կը գլխի Սիւնի մայր եկեղեցին, որտեղ արդէն հաւաքված կը լինեն բոլոր պաշտօնական անձինք և կառավարչական ու հասարակական հաստատութիւնները: Ներկայացուցիչները իսկ վաղը, ուրբաթ, մարտի 14-ին, իշխան կառավարչապետը կը կողմնակից պաշտօնական հաստատութիւնները գլխաւորեն և քաղաքային վարչութիւնի ներկայացուցիչներին:

Այսօրվայ հեռագիրը երեւում է, որ թիւրքաց կառավարութիւնը էլ 2 շաբաթ ժամանակ տուէր հայերին թիւրքա վերադառնալու համար: Մտածում է օտմանան կառավարութիւնը, որ հարցը ժամանակամիջոցի մէջ չէ, այլ երկրի պայմանները փոփոխութեան մէջ: Այլ մի հայ, ինչքան էլ նրան երկար ժամանակ տաք, չի համարձակվի վերադառնալ այն երկրի, որ նրան սպասում է սուր, բանտ, բաց և քանդ:

Մեզ հասելի է մասնաձեռն անել, որ Պետերբուրգի «Новости» լրագիրն էլ միացաւ «Մշակ» և «Тифлисский Листок» լրագրի առաջարկին՝ հիմնելու Սալմաստում յատուկ մասնաժողով, այնտեղի գաղթականներին օգնելու համար: Պետերբուրգի լրագիրը յայտնում է, որ հայ հարուստները չեն խնայի զբաղական նպաստներ այդ համակրելի գործի օգտին: Մենք սպասում ենք, որ մեր հարուստներից որ և է մէկը մի խոշոր նուիրատուութեամբ հիմք կը դնի Սալմաստի Մասնաժողովի գործունէութեան: Բայց արդե՞ր երկար պիտի սպասենք...

Ամբողջ Սիբիրին սպասում է մի նոր դարեւորվան: Պաշտօնապէս յայտարարվում է, որ այս տարվայ յուլիսի 2-ին Սիբիրում, ամեն տեղ միաժամանակ կը մտցվեն Ալեքսանդր II-ի զատատանական օրէնքները և կը բացվեն նոր դատարանները: Գատատանական սպաւորի և նահանգական դատարանի բացումը կը կատարի անձամբ արքայազատութեան միմիայն, իսկ միւս տեղերում դատարանների նոր նշանակված նախագահները: Գատատանական օրէնքները մտցվում են Սիբիրում առանց երդուեալ դատարանների հաստատութեան:

Վրացի իշխան Նիկոլայ ձափառված, որ իր յուզարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երկի, մարտի 12-ին, զինուորական մեծ պատիւներով, կառակ է իր գոյքի մի մասը, — 25,000 ռուբլի, — զանազան բարեգործական նպատակներով: Քրտան հազար ռուբլու տոկոսներով պէտք է երկու թոշակաւորներ պահվեն վրացիներից՝ մէկը լեւոնային ինստիտուտում, միւսը՝ համալսարանում, իսկ 5 հազար ռուբլու տոկոսները պէտք է գործադրվեն թոշակաւորներ պահելու հանգուցեալի հայրենի կղզիները: Վրացի զինուորային երկնային

րից, որոնք կը ցանկան կրթութիւն ստանալ կամ զիւղանտեսական դպրոցում, կամ հոգեորական արհեստներ: Մահից յետոյ գումարներ կտանք իր բարեգործական նպատակով սկսում է սովորութիւն դառնալ և վրաց հասարակութեան մէջ, որը այդ կողմից, պէտք է ասել, մինչև այսօր մի տեսակ անտարբերութիւն էր ցոյց տալիս:

«Բիւզանդիոն» լրագիրը հաղորդում է, որ էջմիածինը յանձնել է Մանկունի եպիսկոպոսին՝ էջմիածին 1898 թիւ «Օրացոյցը» կազմել: Հեռագրերի է իմանալ, ինչ են յիշում վանքի շնորհաւորական աստուածաբան վարդապետները և սարկազմները, որ մի օրացոյց կազմելու համար էջմիածինը ստիպված է դիմել Մանկունի եպիսկոպոսին:

Մեզ հաղորդում են հետեւեալը: «Սոխումի» ընդունի մի քանի ուսուցիչները դիմել են Կարս և թիֆլիսի նպատատաւոր ժամանակով, յայտնելով որ նրանք պատրաստ են 4—500 ընտանիք հայ գաղթականներ ընդունել իրանց կառավարութեան, հող տալ նրանց մշակելու համար որոշ պայմաններով, եթէ միայն միջոց արվի այդ 500 ընտանիքին փոխադրվել Կարսից կամ Բաթումի կողմերից և նախնական ծախսերի համար մի փոքր գումար բաշխվի նրանց: Առաւ կառավարութեան իրանց պատրաստակաւորութիւնը ընդունել գաղթականներին և նրանց ամեն դիւրութեամբ ընծայել, բացառում են նրանով, որ փոքր-Ասիայի հայերը միակ ընդունակ տարր են հանդիսանում, ինչպէս փորձից դիտել իրանք, Սոխումի շրջանում երկրագործութեամբ, մանաւանդ ծխախոտի մշակութեամբ պարագայում:

Մեզ խնդրում են տպագրել հետեւեալը. «Յօդուտ կար ու ձեռք ձրի և էփանդիւն կուրսերի, յունիսի 26-ին, թիֆլիսի ժողովարանում կայացած երեկոյան ընդհանուր մուտք եղաւ 900 ռ. 45 կ. ծախք եղել է 239 ռ. 50 կոպէկ: Զուտ արդիւնք մնաց 660 ռ. 95 կոպէկ: Կուրսերի կառավարչութիւն Ս. Ի. Գեմենտիսեւի, արքայապետականութիւնի անունից արտագին շնորհակալութիւն է յայտնում այն բոլոր անձանց, որոնք այս կամ այն կերպ նպաստեցին երեկոյան, և լրագիրներին խմբագիրներին, ձրի յայտարարութիւն տպագրելու համար:

Ներկայ 1897 թիւ ամառվայ վերջերս թիֆլիսում պէտք է կայանայ մեղուաբուծական մի մի ժողով՝ ընդունել համար Կովկասի մեղուաբուծութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրները և մշակելու անտեսութեան այդ ձևով զարգացման համար խելացի միջոցներ: Ժողովի ժամանակ տեղի կունենայ և մեղուաբուծական արդիւնքների ցուցահանդէս: Ժողովի և ցուցահանդէսի բացման օրերը դեռ ձիւղ որոշված չեն:

ԲԱՄԱՍՆԻՅ մեզ գրում են. «Մի քանի դերասաններ արշաւատում են Բալթիկի ներկայացուցիչներ տալ: Ուրախակի կը լինի, եթէ թոյլ տուութիւն ստանան, որովհետեւ այնտեղ ոչ մի զուարճատեղի չը կայ բանտը դատակարգի համար, բայց բիւլլետը սեղանի չուրջը և նրա մօտ հոտած բուֆէտը իր հոտած երջիկներով և զմայելի գարմաներով:

ՍՈՒՐԱՍԻՅ մեզ գրում են. «Միջին ուրիշ տեղերում ժողովարարութիւն են անում գաղթականների համար ու հոգս քաշում նրանց մասին, մեզ մօտ անցեալները գալիս է մի գաղթական քանակ, և ինչու՞ տեղական մի քանի հայերի ճանապարհածախս տալ մինչև թիֆլիս, որ է 1 ռ. 20 կ: Սակայն քանանան ոչ միայն մերժում է այդ խնդիրը և չէ դիմում անգամ ուրիշներին՝ խեղճին բաւարարութիւն տալու համար, այլ մինչև անգամ չէ թողնում իր պաշտօնակցին գիշերել իր մօտ և մուտ գիշերելի ճանապարհ է գցում նրան...»:

ՍՈՒՐԱՍԻՅ հաղորդում են «НОВОЕ ОБОЗР.» լրագիրն, որ յունիսի կէսին Սոխումի Գաղաւոր գաւառական են հասել թիւրքալից փախած 280 նոր հայ գաղթականներ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՎԵՐՁԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՆՆԵՐ

Մ ու չ ի ն, եկեղեցիների միջոցով ստացված է հետեւեալ տեղեկութիւնը. «Պաշտօնական գաւառի չէյններ, համադիւրի բերքներ, ընդ որս Կարսի գիւղի նշանաւոր օճախները չէյն Գեմենտի իր միութիւնով (աշակերտ) ու խումբ մը հեծեալ ու հետեւեալ ծառաներով խոշակաւոր գիւղ կուգայ ու նոյն գիւղի Գասպարի 16 տարեկան աղջկան իրեն կնութեան կը պահանջէ, ասելով՝ «մեղք է որ այլ ևս այդ նաղելի կայսր մնայ անհաւատութեան չաւորն մէջ, հարկաւոր է տանել անոր ու կրթել մուսուլմանութեան սուրբ կրօնի մէջ:» Եւ որովհետեւ այս տխուր փորձը շատ տեղ կատարվել էր, ու գրեթէ միշտ անապագա եղած էր, ուստի և այս անգամ աջողութիւն մը ձեռք բերելու համար, հարկաւոր էր տեղական աղջկանցին ձեռք տանել: Այդ իսկ պատճառաւ մուսուլմանութեան այդ մոլեռանդ ու վառաշոտ ներկայացուցիչ դիմած էր Գասպար էֆենդիի աղջիկ՝ Նազլին խնդրելու: Բայց որովհետեւ Գասպար էֆենդին մեծ վարկ ունէր ընթացիկ քրիստոնեայ և ոչ-քրիստոնեայ ժողովրդի մէջ, քանակաւոր հեղափոխումը չը պիտի կրնար ընդունել այդ ծանր ու լիբը առաջարկութիւնը, չէյն խիստ միջոցների կը դիմէ ու գործը այն աստիճան կը տաքայ, որ երկուստեք ալ զէնքի կը դիմեն: Բարեբաղդաբար, Գասպար էֆենդիի մէջ հին բարեկամ էրեքէլ, որ նոյն ատեն իր խումբով գիւղի ու օգիւղեան կը հասնի հայերին ու կը սկսեն հարուածել քրիստոնէին: Կոխը բաւականին կատարի ու երկար կը տեւէ, բայց երբ չէյն Գեմենտի կը սպանվի, քրիստոնէ կը չիթի իր և խառնիլուուն խոյս կուտան: Նոյն ատեն մի քանի կենդանիներից ալ դուրս վրա հանելով՝ կուռններին կը հանդարտեցնէ և հայերին՝ իր նախապատճառ գիւղի մի քանի երեկոյան, ընդ որս աղջկայ հայր Գասպար էֆենդի բանտ կառաջնորդներ: Սպանուածների թիւր մօտաւորապէս կը հաշուի 23 քիւրդ, 7 չէրքէլ, 5 ալ հայ, երկուքը աղջկայ աղջակիցներէ: Երկու կողմէն ալ բաւականին վերաւոր կան: Բանտարկուածների դատը դեռ կը շարունակվի: Գասպար էֆենդին կամրատանվի իւր սպանող չէյն Գեմենտին:

Կ. Պօլսից հեռագրում են «Tems» լրագրին փետրվարի 27-ից. «Սօխական նահանգներից քաղաքում տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ Ալաշան գիւղի քրիստոնեայ աղջկանութիւնը ծանր վիճակի մէջ է գտնվում: Հայերը Պանաւում գտնվում են մահաբաւականների անտեսելի ճիւղման տակ: Հէնց որ կամեւում են գիւղերից դուրս գալ, մուսուլմանները նրանց կողմնակից և սպանում են: Հայերի մէջ տիրում է աղբաւորութիւն: Պանասում գործերի զրոյթիւնը այնքան սուր կերպարան է ստացել, որ վախ կայ, թէ Սառաւի կատարածները կը վերակախեն Ռոմիստե Պանասը գտնվում է ծովային ափում և նաւերի համար մատչելի է, ուստի անգլիական զեսպանը պահանջեց, որ Բ. Գուռը անմիջապէս ձեռք առնի միջոցներ աղէտը խախտելու համար:»

Երեւի այդ անմիջական միջոցները կը կայանան նրանում, որ կը սկսեն բանտարկել հայերին և մեղադրել ապստամբութեան մէջ:

Կ. Պօլսի եւրօպական զեսպանները տեղեկութիւն են ստացել փոքր-Ասիայից, որ Սեբաստիա գաւառում, Գիւրբէքլիի վիլայէթում, բերքերը սպանել են խօթի-Գուռան անունով մի մարդ, որ Անգլիայից ստացած նպաստներն էր բաժանում տառապեալ հայերին: Մարդապաշտները յափշտակել են և վեհապետարի դուքսի հայերի օգտին հաւաքած Ֆօնդի գումարից ստացած 500 ֆունտ ստէրլինգը: Կ. Պօլսի բրիտանական զեսպանը Գիւրբէքլի կերբի և Ամբիլիայի զեսպան Տէր-Բէլը պահանջեցին Բ. Գուռից կաւանաւորել և պատժել մարդապաշտներին ու հատուցանել յափշտակած գումարը:

«Tems» լրագիրը հաղորդում է, որ չուտով

կը հրատարակվի Գաղաւորի մի նոր նամակը արեւելեան հարցի մասին, որ նա գրել է վեհապետարի գրքին:

Ամերիկայի Կոնցորդ քաղաքում հրատարակվող «Tribune» լրագրի մէջ պրօֆէսոր Հուլիէր տպագրեց մի յօդուած, որի մէջ աննպաստ կարծիքներ է յայտնում հայերի մասին, հիմնվելով հնացած և բերանից բերան ասածներին և ցոյցներին վրա: Օրինակ, Հուլիէր ուրախութեամբ մէջ է բերում այն ասացուածը, որ աստը հրէական կը յաղթի մի յայն, իսկ տասը յայնի մի հայ: Ամերիկայում ապրող հայ Գաբրիէլեան նոյն լրագրի մէջ հրատարակեց մի պատասխան, որով հերքում է Հուլիէրի տեղեկութիւնների վրա հիմնված աստուկները և մատնացոյց է լինում ակնհաստեսներին, միախօսարներին տուած ճշգրիտ և նըպաստաւոր վկայութիւնների վրա:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՄԱՍՏԱՆԻՑ

Թ աւ ւ ի ղ, փետրվարի 23-ին փետրվարի 13-ին, հինգշաբթի գիշեր, Սաղբապատականի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան ձեռնարկութեամբ, Ղալայի բեմում, յօդուած գաղթականների ներկայացուցիչ «Մայրական սէր» դրաման: Ուրախակի էր տեսնել, որ ընկերութիւնը ամեն ջանք դրած էր գրել աղբաւորութեան համար: Չը նայած տոմսակների թանգուածն, սրանք լի էր բաղմունքով: Համարեա բոլոր տոմսակները ծախվել էին: Իսկ ամսիա 15-ին, չաբաթի գիշեր, բարեգործական Նըպատակով տրվեց մի ներկայացում: Լիւրալայի Թամարեան օրիորդաց դպրոցի բեմի վրա Տեղերից և ոչ մէկը բաց չէր մնացել: չը նայած տոմսակների արժէքները նոյնպէս թանգ էին, բոլոր տեղերը վաճառվել էին, այնպէս որ շատերը ցանկանում էին տոմսակ, բայց չը կար: Պէտք է նկատել, որ ժողովուրդը այսպիսի զէպքերում միշտ առաւատածն է և միշտ համակրանքով է վերաբերվել բարեգործական նպատակով գործ ձեռնարկողներին: Խաղաղին «Չոհ» փոխադէս զոհ» դրաման, որը չը նայած մեր բեմի համար անյարմար մի պիէս է, սակայն անցաւ աջող: Գերակատարներից աչքի էին ընկնում Մ. Նազարէլեան և օրիորդ փաղինեան, վերջումը խաղաղին «Բանաստեղծ» կատակերգութիւնը, աչքի էին ընկնում Տ. Գալֆայան և Ն. Աղաւան: Չաւաշը անաւորն աղջիկ անցաւ, լաւ էր վ. Տ. Սանեանի ինքնուրոյն բանաստեղծութիւնը: Գեղեցիկ էր և դաշնամուրի «Valse»-երը, որ նուագում էր մի պոլսեցի ախկին:

Խնչպէս երեւում է, մեր քաղաքի խաղաղ դուրսութիւնը պիտի խանգարվի Այս օրերս պարսիկները քաղաքի պատերին էլաններ (աղբեր) էին փակցրել, որով պահանջում են նախ՝ պաշտօնանկ անել քաղաքի բեկարակներ, որ մի շատ թույլ և անաղբերակ մարդ է և երկրորդ՝ պահանջում են Ամբիլ-Գիւլայից կամ գործել և կամ թողնել իր պաշտօնը և հեռանալ: Գրութիւնը խիստ ծանր է: Խնչպէս լսում ենք, թէ հրատուում էլ արդէն մի քանի պաշտօնականների զէմ ցոյցեր են եղել:

Վերջին ժամանակներում շատ առաջակութիւններ են կատարվում Թաւրիզում. դէպքեր են պատահել, որ փողոցներում, քաղաքի մէջ կողոպտել են մարդկանց: Այս օրերս էլ քաղաքային արարներից մէկում 2—3 վաճառականական խանութներ են կողոպտել: Յօդուած ենք որ դըրանց առաջը չուտով կառնվի:

Նշանակները գարնանային են: Ժանտախտի լուրը այստեղ բոլորովին դադարել է: Այս բարեկենդանի օրը՝ գաղթականների օգտին մի գերդաստանի մէջ հանգանակվել է 150 թուման: Հանգանակութիւն բացողները չարուհաւում են հագուստեղէններ ևս հաւաքել, որպէս զի անձամբ տանեն Սալմաստ՝ բաժանելու գաղթականներին:

Արշակունի

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ներքոյական լրագիրները հաղորդում են, որ Կրեւէ կղզու խաղաղացման գործը մեծ պետութիւնների լիազօրութեամբ պէտք է յանձնվի Ֆրանսիային և Խաղաղային:

Մինչև այսօր պաշտօնապէս յայտարարված է միայն Կրեւէի պաշարումը, այն է խաղաղ պա-

